

Bir Ankara Efsanesi Olarak Hacettepe

Metin Özaslan

Hacettepe Parkı

1950 sonrası Türkiye’inde, kırsal kesimden kentlere doğru yaşanan göçler, sadece coğrafi bir nüfus hareketliliği olarak kalmayacak, ileride Türkiye’nin ekonomik, sosyolojik, kültürel ve siyasal yapısını önemli ölçüde değiştirecek bir toplumsal hareketliliğin de lokomotifi olacaktır. Kırsal yoksulluğu, iptidailiği ve iticiliğinden fitillenen göç katarları, Türkiye’nin o zamana değin nispeten sessiz, sakin, kendi kabuğu içinde yaşayan şehirlerini derinden etkileyecektir. Göçmenlerin en temel ihtiyacı olan, başlarını sokacakları bir yuva, yani konut talebi, sürece hazırlıksız yakalanan kentlerin “arz” boşluğunu tez elden dolduran “gecekondu”yla veya Hacettepe Mahallesi gibi tarihî yerleşim merkezlerindeki

ik Davetli bir yazıdır.

konakların ve mütevazı ahşap evlerin üç-beş aile tarafından düşük kiralar ödenerek paylaşılmasıyla tez elden çözülecektir. Yine can alıcı bir sorun olan istihdam talebi ise, “sırtın dayanılacağı” devlet kapısında bir hademelik, yoksa da dere yatağında kurulmuş fabrikada veya sanayi sitesindeki bir atölyede sigortalı işçilikle, bunlar da yoksa her gün belediye zabıtalılarıyla kaç-kovalan mücadelesi içindeki işportacılık gibi enformel istihdam alanlarında bir meşguliyetle “eğreti” de olsa çözülecektir. Nitekim, bir “insan tsunamisi” hâlinde şehirlerin üzerine çöken kırsal tabanlı göçler, ilerleyen dönemlerde kimilerince “postalı çamurlu paryalar kentlerimizi mahvetti” türünde geçmişten beslenen seçmeci mitolojilerle bir kent nostalgisine ve “şehirli zaptiyeliği” ne dönüşecek, kimilerince de sözüm ona “elitlerin” kurulu düzenini kökünden sarsan bir halk hareketi olarak yorumlanacaktır. Başkent Ankara ise, bu göçlerden en yoğun şekilde etkilenen birkaç şehirden biri, belki de ilk ve en önemli örneği olarak yaşana gelen hengâmeli sürecin en yakın görgü tanıklarından biri olacaktır.

14. Yüzyılda, Kuzey Afrika çöllerinde adeta bir vaha çiçeği gibi açmış olan İbn-i Haldun, bir dünya klasiği olan “*Mukaddime*”sinde, geçinmek için yardımlaşmak zorunda kalan “bedevi ümran”ın (göçebe uygarlığının) sahip olduğu yüksek asabiyeti, dayanışmacı ve mücadelecı ruhuyla, en medeni ve teçhizatlı toplumları yani “hazeri ümran”ı (yerleşik uygarlığı) fethedecek güçlü bir “toplumsal silah” a sahip olduklarını keşfetmiştir. Berberî Haldun, evrensel bir nitelik taşıyan bu müthiş keşfini, çeşitli medeniyetlerin kuruluş, yükseliş ve çöküşlerini örnekleyen büyük bir tarihi ve sosyolojik çözümlemeyle anlatır, *Mukaddime*’sinde. Medenilerin, yani Medinelilerin, yani “hazeri ümran”ın, yani şehirliilerin tanımıyla bu “bedevi” orduları, canlarından başka kaybedecekleri varlıkları olmadığı için büyük bir dayanışmacı ruhla ve ölümüne mücadele etmektedirler. İşte 1940’ların ikinci yarısından itibaren Hacettepe mahallesinin tanık olduğu toplumsal dinamik tam da budur. Göçmenler, yani yeni Ankaralılar ile Ankara’nın Aşağı Yüzü’nde yer alan ve kabadaylarıyla meşhur eski Hacettepelilerin önce mekânsal birlikteliği, sonra da “Hacettepelilik kimliği” üzerine inşa ettikleri ruhi evliliğinin dibindeki enerji yoğunluğu, en doğru şekilde İbn-i Haldun’a referansla tasvir edilebilir.

Dünyanın en kıyıcı ordusu olan Moğol ordularının bile -kimbilir belki de- “bu şerkuhlarla kim uğraşacak” endişesiyle zapta “lüzum” görmediği 13. ve 14. yüzyılların Fetret devirleri Ankarasının Feta, Ahi, Yiğit, Seyfi, Sökmen ve Seymen Alayı geleneğinin, merkezî Osmanlı otoritesinin güçlenmesiyle zaman içerisinde mahalleye çekilmiş bir bakiyesi olan Hacettepe kabadayılığı ile bir yanda kırdan yenilen tekmenin acısı, diğer yanda da “yeni bir hayat” inancıyla şehre akın eden göçmenlerin yollarının kesişmesi, İkinci Dünya Savaşı sonrası ile 1950’ler başında Ankara’nın Aşağı Yüz’ünde, Hacettepe mahallesinde Hacettepelilik kimliği üzerinde ortak ve güçlü bir “asabiyet” yaratarak başlar. Bu buluşma adeta ateş ile barutun da buluşmasıdır.

Ankara’nın diğer semt ve mahalleleri gibi göçlerle kalabalıklaşan Hacettepe Mahallesi de, kabul ettiği göçmenleri kendi bünyesine hızla entegre etmiş ve böylece o meşhur “Hacettepelilik Ruhu”nu geliştirmiştir. Ankara yerlilerince çok iyi bilinen ve yüzlerce yıldır Hisar ve çevresindeki “Yukarı Yüzlülerle” kapışa kapışa bilenen “Aşağı Yüzlü Ruhu” ile Hacettepe’ye yeni gelen, yoksul, çoğunlukla eğitimsiz halk adeta kenetlenerek Hacettepelilik ruhunun altyapısını oluşturmuştur. Aynı zamanda Hacettepe’de artık son kuşak örneklerinin yer aldığı kabadayılık kurumu da varlığını sürdürmektedir. Ankara’nın köklü Seymenlik geleneğinden ilham alan Hacettepe kabadayıları, hayranlık duyulan, güçlü, cesur kişiler olarak sivrilmişlerdir. Ankara gibi köklü kent geleneklerine sahip diğer Anadolu kentlerinde de meşru bir zeminde kurumsallaşmış “kabadayılık kurumu”nun öyle dağ veya şehir eşkıyalığı, pavyon fedailiği, düğün-dernek külhanbeyliği ve günümüzün mafya babalığı gibi toplumsal meşruiyeti olmayan kurumlarla uzaktan yakından ilgisi yoktur. Yüzlerce yıldır Ankara’nın diğer köklü kurum ve geleneklerinin süzgeçlerinde elenerek rafineleşen Hacettepe kabadayılık kurumunun temsilcileri, mahallede ve şehirde sosyal düzeni sağlamak, rencide etmeden yoksulları ve yardıma muhtaçları kollamak, haklının ve garibanın hakkını ölümüne savunmak gibi görevleri bireysel bir gönüllülükle, toplumsal bir kabul ve onay sürecinin nihayetinde üzerlerine almışlardır.

Hacettepeliler gençler Meydan Çeşmesi önünde (1960)

Hacettepe'nin dayanışmacı mahalle ruhunun belki de tecessüm etmiş hâli, Hacettepe Spor olmuştur. "Hacettepe Spor Kulübü", henüz göçmen kervanları Erzurum Kapısı'na dayanmadan, 1941 yılında o zamanlardaki adıyla "Yağlıdede" olarak anılan Hacettepe Parkı'nda, Ankara'ya bir türlü sığdırılmayan çilekeş "Su Perileri Heykeli"nin ve "Büyük Havuzu"nun biraz ötesinde bir akasya fidanının dibinde dört kafadar arkadaşın öncülüğünde kurulmuştur. Kulüp, renklerini Hacettepe Parkı'ndaki beyaz taşlardan ve mor menekşelerden almıştır. İleride Türk futbol tarihine adını altın harflerle yazdıracak olan Hacettepe Spor, kurulmadan kısa bir zaman sonra, 1957-1958 sezonunda Ankara Profesyonel Lig şampiyonu olur. Hızlı adımlarla bir Ankara efsanesine dönüşen Hacettepe Spor, 1961-1969 yılları arasında Türkiye Birinci Ligi'nde mücadele eder. Bununla birlikte Kulüp, sportif başarılarından çok Türk futbolunda direnci, mahalleli dayanışması, Hacettepeliler ruhu ve gönülden bağlı taraftarlarıyla hatırlanan bir takım olmuştur. Öyle ki, takımlarını beş bin kişiyle çocuk-geç-yaşlı, kadın-erkek "mâmahalle" destekleyen, deplasman maçlarına adeta Bizans tekfurlarının kalelerini fethetmek için çıkan Gazianı Rum ve Bacıyan-ı Rum ordusunun fetih duygularıyla topyekûn giden Hacettepeliler, karşı takımlara bu özellikleriyle korku ve nam salmışlardır.

Hacettepe Spor'u ayrıcalıklı kılan bir diğer özelliği de, futbolcu ünlü kabadayılarıyla birlikte aynı takımında üniversite mezunlarının ve Hacettepe Üniversiteli tıp doktorlarının oynamasıdır. Böylesi bir takım karması, Türk futbolunda o zamanlarda da, bugün de pek görülmeyen bir durumdur. Bugün Hacettepe Üniversitesi'nde doktor veya yönetici konumunda görev yapan çok sayıda akademisyen, o dönemlerde Hacettepe Spor futbolcusu veya yöneticisi olmuştur. Nitekim, Hacettepe Spor ve Hacettepe Mahallesi, Türk futbolunda ve sosyal yaşamında karşıtlığın, marjinalliğin, yoksulluğun, mahalleli olma kültürünün adeta simgesi haline gelmiştir. Diğer bir yönüyle de mahalle ölçeğinde yumruk ve kalemin birlikteliğinin çelikten yeleği olmuştur.

1960'lı yıllarda Hacettepe'nin kabadayıları arasında; Karagöz Kemal, Kabadayı Mehmet ve Sarı Veli olmak üzere üç isim öne çıkmaktadır. Sıkı birer dost olan bu üç ünlü kabadayı, Hacettepe Mahallesi yanında tüm Ankara ve hatta Türkiye'de bilinen, sevilen, saygı duyulan ve aynı zamanda korkulan isimlerdir. Nice kavgada sırt sırta, omuz omuza dövüşmüşlerdir. Bununla birlikte, yüksek nüfus artışıyla şehrin sosyal dokusunun değişmesi, ülke genelinde toplumsal huzursuzlukların tırmanarak mahalleyi ve sokağı germesi, sıcak ilişkilerin yoğun olduğu "mahalleli dayanışması"nın yerini bireyselleşmenin, yalnızlaşmanın, yabancılaşmanın ve sözleşmeye dayalı ilişkilerin arttığı kentli toplum modeline terk etmesi, bir yandan mahallenin çözülmesine ve mahalleli kimliğinin aşınmasına neden olurken, diğer yandan da Hacettepe kabadayıları arasında husumetlerin başlamasına zemin hazırlamıştır. Nitekim, Kabadayı Mehmet'in kardeşi gibi sevdiği Sarı Veli'yi mahalle ortasında öldürmesine ve sonrasında mezarına gidip hıçkırıklarla ağlamasına tanıklık eden Hacettepe Mahallesi, hızla değişen zamana ve koşullara yenik düşmeye başlamıştır. Öyle ya, Ankara'nın meşhur üç kabadayısının arasına giren nifak, Damat Ferit destekli mandacıların bile Ankaralılar arasına sokmayı beceremediği fitnelerin artık bolca yeşereceği bir ortamın ilk belirtilerindendir. Sonraki dönemlerde Ankara yerlileri için Ankara, bildik Ankara'ya iyiden iyice yabancılaşan, artık tanınmayan bir hal almaktadır.

1960'lı yılların sonuna gelindiğinde, hızlı şehirleşme ve nüfus artışıyla birlikte Hacettepe Semti, başkent kenar semti olma özelliğini kaybetmiş, büyüyen şehir tarafından adeta kuşatılmıştır. Bu kuşatmaya paralel

olarak, mahallede bir yandan harabeleşme ve heterojenleşme eğilimleri hız kazanmış, diğer yandan da suç oranlarıyla birlikte kentsel alt ve üst-yapı ihtiyaçları artmıştır. Aynı zamanda semt arazisi gittikçe değerlenen Hacettepe, yerel yönetimler ve kent seçkinleri için kazanılması gereken ganimeti bol bir kale gibi görülmeye başlanmıştır.

Bugünkü Hacettepe ise, bir yandan yoğun şekilde kentsel yenileme süreci yaşarken, diğer yandan da eşanlı olarak son kalan sakinlerini de kaybeden ve o dönemleri hafızalarında tutanların derin bir hüznüyle yâd ettiği “mişli bir geçmiş zamanın” şehir hikâyesine dönüşmüştür. Binlerce yıllık kadim gerçek Hacettepe yıkılmış, tamamen hayali, tamamen yapay, tamamen post modern yeni bir Hacettepe kurulmuştur. Ve yaşanan kentsel dönüşüm süreci, itinayla korunması gereken semtin son kalıntılarını da, adeta bir makine, bir dozer hissiyatsızlığıyla kökünden kazıyarak süpürmektedir.

Dr. Metin Özaslan: 1967 yılında Ankara’da (Kayaş) doğdu. İlk ve orta öğrenimini bu kentte tamamladıktan sonra, 1992 yılında ODTÜ Sosyoloji Bölümü’nden mezun oldu. Ankara Üniversitesi DTCF Halkbilimi Bölümü’nde “Kentleşme, Kentlileşme ve Kent Kültürü” alanında yüksek lisansını, Nottingham Üniversitesi Kent Planlama Bölümü’nde “Kentsel ve Bölgesel Gelişme-Yeni Sanayi Odakları” alanında doktora (PhD) kariyerini tamamladı. Ayrıca, bir müddet devam ettiği ODTÜ-Kamu Yönetimi Bölümü yüksek lisans programı yanında, bir diğer doktora çalışmasını Ankara Üniversitesi SBF Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi (Kent ve Çevre) Bölümü’nde sürdürdü ve tez aşamasında ayrıldı. 1993 yılında DPT Müsteşarlığı, BGYUGM’de uzman yardımcısı olarak göreve başladı. Hâlen DPT Müsteşarlığı’nda (mevcut Kalkınma Bakanlığı) Planlama Uzmanı olarak görev yapmaktadır. Ankara Üniversitesi’nde yarı-zamanlı öğretim görevlisi olarak lisans, yüksek lisans ve doktora dersleri de verdi. Yayımlanmış kitap, çok sayıda meslekî ve Ankara’nın kültür ve tarihine ilişkin makaleleri bulunmaktadır. 2009 yılından bu yana Ankara Kulübü Derneği genel başkanlığı görevini sürdürmektedir.